

МВС УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
Кафедра теорії філософії права

**Лекція №1 Теорія держави і права
як юридична наука.
Виникнення держави і права.**

ПЛАН

1. Система юриспруденції та місце теорії держави і права в сучасній юриспруденції.
2. Предмет та функції теорії держави і права.
3. Методологія та поняттєво-категорійний апарат теорії держави і права.
4. Основні теорії походження держави і права

1. Юриспруденція та її система

Юриспруденція (юридична наука) – система знань про державу і право

Термін “юриспруденція” виник у Стародавньому Римі к. IV – п. III століття до н.є.

(лат. *jurisprudencia* – знання права)

Юридична наука вивчає право як особливу систему соціальних норм, окремі структурні підрозділи права, будову, сутність і функціонування держави.

В юриспруденції виділяють дві основні підсистеми знань:

правознавство і **державознавство**

ГРУПИ ЮРИДИЧНИХ НАУК

1) теоретичні юридичні науки про державу і право

2) історико-юридичні науки про державу і право

3) галузеві науки

4) міжгалузеві науки

5) організаційні науки

6) прикладні науки

7) міжнародно-правові науки

Теоретичні юридичні науки:

- Юридична деонтологія
- Теорія держави і права
- Порівняльне правознавство
- Соціологія права
- Філософія права

Історико-юридичні науки

- Зарубіжна та вітчизняна історія держави і права
- Історія політичних і правових учень

Галузеві юридичні науки

- Наука конституційного права
- Цивільного права
- Кримінального права
- Адміністративного права
- Трудового права
- Фінансового права
- Сімейного права
- Науки процесуального права:
цивільний процес, кримінальний процес

Міжгалузеві юридичні науки

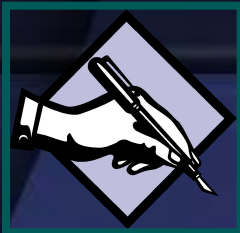
- Банківське право
- Екологічне право
- Юридична деліктологія
- Житлове право

Організаційні науки

- Наука державного будівництва
- Наука муніципального права
- Наука судових і правоохоронних органів

Міжнародно-правові науки

- Наука міжнародного публічного права
- Наука міжнародного приватного права

Теоретичні ТДП

Вивчають загальні питання
державно-правових явищ

Історичні Ідп

Вивчають розвиток
державно-правових установ
і вчень про державу і право

Галузеві

Кримінальне, цивільне,
адміністративне

Досліджують конкретну практику

Прикладні

Криміналістика, кримінологія.
Досягнення технічних та ін. наук
використовують
для вирішення питань
юридичного характеру.

Місце теорії держави і права в сучасній юриспруденції.

- теорія держави і права здійснює системне дослідження державно-правових явищ
- Завдання теорії держави і права полягає в тому, щоб привести в систему, витлумачити й узагальнити ці факти.
- Теорія держави і права **інтегрує досягнення інших юридичних наук**, вносить упорядкованість у сукупність виявлених ними фактів, встановлює системні зв'язки між ними та виводить із них певні узагальнення.
- Загальнотеоретичні конструкції стають основою для висновків і положень галузевих юридичних наук.

СИСТЕМА ЮРИДИЧНИХ НАУК

Історико-теоретичні

Теорія держави і права

Історія держави і права

Історія політичних і
правових учень

Галузеві

Цивільне право

Адміністративне право

Кримінальне право
та інші

Міжгалузеві

Господарське право

Житлове право

Екологічне право
та інші

Прикладні юридичні науки

Кримінологія

Криміналістика та інші

Науки, що вивчають державу і право зарубіжних країн

Порівняльне
правознавство

Конституційне право
зарубіжних країн та інші

Міжнародно-правові науки

Міжнародне публічне
право

Міжнародне приватне
право та інші

ОТЖЕ,

- Теорія держави і права здійснює **інтеграцію юридичних знань** у струнку систему.
- Теорія держави і права – **методологічна** стосовно інших юридичних наук.
- Теорія держави і права має **пропедевтичний (вступний)** характер
- В юридичних школах більшості країн світу саме з неї починається навчання юриспруденції, вона створює основи для вивчення студентами інших юридичних наук, з неї починається оволодіння юридичною професією.

2. Поняття та предмет ТДіП

Теорія держави і права

— це система узагальнених знань про основні, загальні та специфічні закономірності виникнення, розвитку та функціонування держави і права, їх сутність та соціальне призначення.

Предмет теорії держави і права включає:

- 1) сутність і соціальне призначення державних і правових явищ
- 2) закономірності та випадковості виникнення, функціонування та розвитку держави і права
- 3) систему понять і категорій, що використовуються в юриспруденції
- 4) правові принципи, аксіоми, презумпції, фікції, що були вироблені та використовуються юридичною теорією та практикою
- 5) теоретичні моделі правотворчої, правозастосовчої та інтерпретаційної практики;
- 6) прогнози та практичні рекомендації щодо вдосконалення та розвитку права і держави.

Предмет теорії держави і права

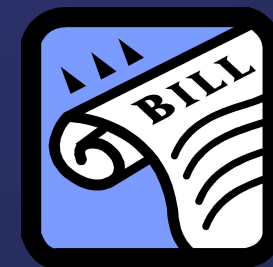
Загальні закономірності існування
та розвитку державно-правових
явищ.

Форми держави в
в історії

закономірності

Різні правові
системи

теорія

Вивчення загальних понять:

Держава, Право, Система права,
Державний апарат,
Нормативно-правовий акт,
Правопорушення і т.д.

**Система знань про найбільш загальні закономірності
держави і права, про виникнення, сутність,
функціонування
і розвиток державно-правових явищ.**

ТГП

Видає нормативні акти та
приймає
міри щодо їх реалізації.

Регулює діяльність держави
та визначає її правові форми

Теорія Права

Вивчає проблеми загального поняття права, виникнення і розвитку права, норм, правосвідомості, юридичної відповідальності і др.

Теорія Держави

виникнення і історичний розвиток державності, форм і функцій держави і т.д.

Теорія держави і права

1. Наука суспільна.

Вивчає сферу суспільного життя – державу і право

2. Наука юридична

Вивчає державно-правові явища

3. Наука загальнотеоретична

Вивчає проблеми загальні для всіх юридичних наук

4. Наука фундаментальна

Розкриває глибини зв'язки суспільних відносин

5. Наука методологічна

Виробляє поняття, категорії, ідеї

3. Методологія теорії держави і права

Методологія теорії держави і права – це система підходів, методів і принципів вивчення державно-правових явищ.

Метод (від грецьк. **methodos** – шлях дослідження, теорія, учення)

Групи методів теорії держави і права

I. Загальні методи пізнання:

1. Спостереження
2. Порівняння
3. Рахування
4. Узагальнення

II. Загальнонаукові методи

1. Діалектичний метод.
2. Метод формальної логіки.
3. Системний метод.

III. Міждисциплінарні методи

1. Культурологічний метод.
2. Соціологічний метод.
3. Статистичний метод.
4. Конкретно-історичний метод.

IV. Спеціальні методи

1. Формально-юридичний (догматичний) метод.
2. Порівняльно-правовий метод.

4. Методологія теорії держави і права

Методи загальної теорії держави і права

загальнофілософські

- діалектика
- аналіз
- синтез
- індукція
- дедукція
- аналогія
- абстрагування
- моделювання
- метод сходження від конкретного до абстрактного і від абстрактного до конкретного

спеціальні

- системний
- порівняльний
- функціональний
- статистичний
- математичний
- конкретно-соціологічний

приватнонаукові

- історико-порівняльний
- порівняльного правознавства
- правовий експеримент
- правове прогнозування
- формально-юридичний

4. Функції теорії держави і права

Функції теорії держави і права – це основні напрями її впливу на розвиток юридичної науки та юридичної практики

**Гносеологічна
(пізнавальна)**

**Практична
(практико-
орієнтуюча)**

Методологічна

Прогностична

5. Понятійно-категоріальний апарат юриспруденції

– це система мовних знаків (слів і словосполучень), якими описуються і за допомогою яких досліджуються державно-правові явища.

Правові поняття – логічно оформлені загальні думки про клас юридичних явищ.

За сферою дії та значущістю правові
поняття діляться на:

- 1) загальноправові
- 2) міжгалузеві
- 3) галузеві

Найбільш загальні, гранично широкі
правові поняття називаються
правовими категоріями

Висновки

- Теорія держави і права належить до фундаментальних юридичних наук, які дають базові юридичні знання, фундамент для вивчення решти юридичних наук.
- Значення таких знань полягає в тому, що курсанти-юристи, які вивчили теорію держави і права, засвоюють абетку та логіку правознавства, методологію вивчення державно-правових явищ, без знання яких неможливо в подальшому просуватися в безмежний світ юридичних наук.